

Yttrande över Växande Värde – Regional livsmedelsstrategi, Kalmar län 2027 – 2036 och sammanhörande Handlingsplan 2027 – 2029.

**Naturskyddsföreningen i Kalmar län, Folk och Frö omställningsnätverk och
Klimataktion Kalmar län**

Utgångspunkt

Undertecknarna av detta yttrande är Naturskyddsföreningen i Kalmar län, Folk och Frö omställningsnätverk och Klimataktion Kalmar län. Samtliga arbetar ideellt med miljö-, klimat- och omställningsfrågorna, inbegripet jordbrukets påverkan på klimat och miljö. Folk och Frö har länge varit koncentrerade på frågan om omställningen till ett hållbart jordbruk.

I vårt remissvar kommer vi endast kommentera de delar av livsmedelsstrategin och den därmed sammanhörande handlingsplanen för åren fram till 2029, som berör jordbrukets påverkan på miljön och klimatet och de åtgärder som tas upp för förbättringar inom vårt län. Men vi gör det med avstamp i det läge vi befinner oss i globalt. Stockholm Resilience Center beskriver nio planetära system och har angett kritiska gränser för dessa, där den stabilitet, som rått under planetens långa geologiska tidsålder holocen, överskridits. Detta har nu skett för hela sju av de nio systemen.

(<https://www.su.se/nyheter/nyhetsartiklar/2025-09-25-sju-av-var-planets-granser-har-passerats>)

Det moderna industriella jordbruket har negativ påverkan på alla överskridna gränser.

(<https://www.su.se/nyheter/nyhetsartiklar/2025-10-03-global-matomställning-kravs-for-att-minska-trycket-pa-planeten-och-radda-miljontals-liv>)

Jordbruket är starkt bidragande till den rubbade balansen i flödet av kväve och fosfor samt till den minskade biologiska mångfalden. Genom besprutning av pesticider och betning av utsäde plussar det även på den kraftiga ökningen av nya störande kemiska substanser både i vatten, jord och luft. Utsläpp av växthusgaser från jordbruket sker vid tillverkning av konstgödsel (viktigt att beakta även om det sker utanför vårt lands gränser), från arbetsmaskiner, genom läckage från jordbruksmark och från storskalig (främst) djurhållning. Växthusgaserna i atmosfären är orsaken till klimatiförändringarna och påverkar även havets försurning. Klimatiförändringar har redan påverkat förutsättningarna för robusta ekosystem och t ex skapat obalans mellan torka och nederbörd. Vårt län är särskilt drabbat av torka vilket gett lägre grundvattennivåer. Dessa påverkas ytterligare negativt genom ökat behov av bevattning inom jordbruket. Det konventionella jordbrukets användning av konstgödning påverkar mikrolivet i jorden negativt och minskar både dess mullhalt, bördighet och dess vattenhållande förmåga. Det minskade mikrolivet är en viktig del av den minskade biologiska mångfalden. Även jordbrukets ändrade

markanvändning, som minskande andel betesmark, leder till förlust av biologisk mångfald.

Remissversionens nulägesbeskrivning.

Det är vedertaget att tala om ekologi, ekonomi och sociala förhållanden när man kartlägger en verksamhet – inte minst om det inbegriper storskaligt bruk av mark. Och det börjar råda förståelse för att en robust ekologi är grunden för ekonomi och sociala förhållanden.

Vi konstaterar att de korta fakta som tas upp koncentrerar sig på länets jordbruks bidrag till ekonomiska och sociala förhållanden medan de ekologiska förhållandena är helt utelämnade.

I remissversionen (sid 10) citeras från Mistra Food for Futures: *”Utan ett fungerande jordbruk har vi ingen trygg livsmedelsförsörjning. Utan ett fungerande ekosystem har vi inget jordbruk. Därför måste klimat, jordbruk och miljö ses som en sammanhängande helhet. Det är först när vi tar det sambandet på allvar som vi kan bygga ett hållbart och motståndskraftigt livsmedelssystem för framtiden.”*

Om man i livsmedelsstrategin verkligen vill ta detta på allvar så krävs det i nulägesbeskrivningen en gedigen genomgång av hur länets jordbruk påverkar miljön på bred front.

Jordbruket är den sektor som har länets högsta utsläpp av växthusgaser. Enbart jordbruket står för hela 40 % av länets utsläpp oräknat dess arbetsmaskiner, vars utsläpp finns i kategorin Arbetsmaskiner. Näringens utsläpp har ökat sedan 1990. (<https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/begransad-klimatpaverkan/klimatpaverkande-utslapp/kalmar-lan/> 2026-08-25.)

Ska vi se till hela kedjan från jord till bord så tillkommer en hel del utsläpp från främst transporter. Länet har som påpekats rikets längsta kuststräcka mot Östersjön med fastlandets och Ölands kuster tillsammans. Då det är ett starkt jordbrukslän innebär det att näringen ger ett betydande bidrag till övergödning och andra skadliga utsläpp till Östersjön. Under senare tid har vi hört mycket om PFAS i grundvattnet. Kemikalier som används inom jordbruket, t ex vid potatisodling, är en viktig källa för de ökade halterna av PFAS-TFA i våra vatten.

(<https://www.sverigesnatur.org/aktuellt/dubbelt-sa-mycket-pfas-i-vattnet-vid-potatisodlingarna>)

Tillgång till vatten och jordbruksmarkens mullhalt och förmåga att hålla vatten har stor betydelse för den robusthet i livsmedelssystemet, som framhålls som ett av de viktiga målen. Inga av ovanstående, enligt oss grundläggande, fakta nämns i nulägesanalysen.

Hur kollaps av ekosystem globalt kan orsaka en livsmedelskris har uppmärksamrats i en rapport från den brittiska säkerhetstjänsten. Forskaren Alexandre Antonelli konstaterar att läget för Sverige är mer utsatt än för Storbritannien, då vår självförsörjningsgrad på livsmedel är ännu lägre än britternas.

(<https://www.dn.se/varlden/brittisk-underrattelsetjanst-matbrist-och-kaos-vantar-nar-ekosystemen-faller/>)

Sårbarheten blev även tydlig genom den brist och snabba prisökning på konstgödsel som uppstod globalt när Hormuzsundet stängdes. även om inte Sverige blev särskilt drabbat.

(<https://fof.se/artikel/om-iran-stanger-hormuzsundet-hotas-varldens-tillgang-till-konstgods/>)

Det har även under våren rapporterats om att ca 70 % av EU:s jordbruksmark innehåller rester av de gifter som används i näringen.

(https://www.futura-sciences.com/en/70-of-european-soils-are-degraded-experts-warn-of-a-hidden-biodiversity-crisis_26319/).

I nulägesanalysen ingår även en SWOT-analys där den begränsade andelen ekologiska och regenerativa jordbrukare ses som en svaghet.

Både klimatpåverkan, miljörisker och minskad biologisk mångfald ses som hot. I begreppet miljörisker utgår vi från att samtliga miljöproblem vi nämnt ovan ingår.

Det är bra och nödvändigt att detta lyfts. Situationen för jordbruket är mycket kritiskt. De pågående klimatförändringarna och försvagade ekosystemsfunktioner underminerar redan länets jordbruksproduktion. En genomarbetad analys av implikationerna av SWOT-analysens registrerade hot krävs för att belysa möjliga vägar framåt.

Mål och delmål inom livsmedelsstrategin

Under det övergripande målet ”*Fler väljer mat från Kalmar län*” är följande fyra delmål uppsatta:

1. *Främja nytänkande och innovation i hela livsmedelssystemet*
2. *Stärka livsmedelssystemets robusthet och resiliens*
3. *Öka produktiviteten och resurseffektiviteten i hela livsmedelssystemets*
4. *Stimulera efterfrågan på regionalt producerade produkter” (sid 10 -11)*

För oss innebär begreppet robusthet att man bygger på principerna mångfald, redundans och samarbete. Dessa principer anser vi ska prägla alla nivåerna inom livsmedelssystemet från den enskilda gården upp till det globala handelssystemet. Utifrån det behöver samtliga delmål anpassas efter robusthetens principer.

Det ohållbara och sårbara industrijordbruket vi lever med idag och vars omfattande

miljöproblem vi exemplifierat ovan har skapats av att ökning av produktivitet och resurseffektivitet har varit ledstjärnor för utvecklingen.

Framgångsfaktorer

De fem framgångsfaktorer som nämns är: ”*Tillsammans, Nyttänkande, Robusthet, Produktivitet, Efterfrågan*” (sid 11)

Under “*Tillsammans*” räknas de nuvarande huvudansvariga för Livsmedelsstrategin upp. Ingen ny samarbetspartner har lagts till trots att robusthet och resiliens är nya fokusområden och att SWOT-analysen konstaterar en brist på ekologiska och regenerativa jordbrukare i länet.

En nära samarbetspartner är IUC Sydost där regionerna Blekinge, Gotland och Kalmar samarbetar för innovation. De har en utvecklingsplan för livsmedel. Där läser vi bland annat ledorden ”*Hållbar och robust primärproduktion. Stärkt förmåga att arbeta med ekosystem och jordhälsa för ett mer regenerativt och resilient lantbruk*”.

För oss är det självklart att jordbruk som arbetar utifrån ekosystem och jordhälsa också är eller utvecklas till ett ekologiska jordbruk även om detta inte är explicit uttryckt. I denna utvecklingsplan finns flera hänvisningar till organisationer som kan vara av värde att utveckla samarbete med och ta in utbildare från vid kompetensutveckling och skapande av nya nätverk som det talas om under rubriken *Nyttänkande*. Detta är av avgörande betydelse i arbetet med robusthet och resiliens i livsmedelsstrategin.

(https://utveckling.regionkalmar.se/globalassets/utvecklingsomraden/naringsliv-och-innovation/partnerskap/utvecklingsagendor/utvecklingsagenda_pi_livsmedel.pdf).

Robusthet

När vi kommer till kapitlet robusthet är stora delar av kapitlet en positiv läsning. Mycket av det våra föreningar och nätverk arbetar för tas upp här vad gäller vad som som behöver göras för att mildra påverkan på ekosystemen av länets nuvarande jordbruk. Här talas om att minska jordbrukets klimatpåverkan och vägar för en ökad anpassning till ett förändrat klimat. Påverkan via övergödning och andra miljöproblem tas upp, samt nödvändiga åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden med mera.

Här konstateras behov av utbildning för nya kompetensområden, när det ekologiska och regenerativa jordbruket ska utökas och att bygga nya nätverk för samverkan samt arbeta för att hitta nya vägar för behövlig finansiering.

Det vi vill påpeka är risken med att lyfta ut ett fåtal regenerativa principer ur sitt helhetssammanhang och missa den fulla kapaciteten av ett regenerativt jordbruk där samtliga sex grundläggande brukningsprinciper tillämpas. De jordbrukare som går från

konventionellt till regenerativt brukande och successivt tillämpar samtliga principer blir över tid helt fria från användning av konstgödsel och kemikalier.

Att systematiskt utveckla ett ekologiskt och regenerativt jordbruk gör oss mer och mer oberoende av importvaror som konstgödsel och bekämpningsmedel. Detta är en mycket viktig del av en ökad beredskap inom näringen och en säkrare matproduktion i händelser av kris eller krig. Det är en svaghet att detta inte tas upp i skrivningen om beredskap. Här ska även sägas att det ekologiska regenerativa jordbruket efter hand har en mycket bättre mullhalt i jorden och därmed bättre vattenhållande förmåga. Detta jordbruk blir inte lika känsligt för torka och skyfall och det avger oerhört mycket mindre av störande näringsämnen till vattendrag och i slutändan till Östersjön. Detta berörs inte under skrivningen om hushållningen av mark, energi och vatten.

Däremot konstateras behovet av mer utbildning och samverkan mellan näringen och olika samhällsinstitutioner. Detta är lätt att instämma i.

Vad gäller just utvecklingen av ekologisk och regenerativt jordbrukande behövs en bred representation av olika aktörer som akademi, aktiva regenerativa och ekologiska jordbrukare och deras intresseorganisationer.

Vi ser gärna att även civilsamhället tas in i nätverkandet runt arbetet med livsmedelsstrategin.

Det vi ser som en stor brist är att det inte finns några kvantitativa mål på hur jordbrukets klimat- och övriga miljöpåverkan ska minskas.

Jordbruket har potential att i framtiden bli nettoinlagrare av kol och att utveckla väl fungerande ekosystem. Då blir jordbrukarna de planetskötare Johan Rockström i många år talat om.

Inte heller har man ställt upp något kvantitativt mål för utvecklingen av ekologiskt och regenerativt jordbruk. Inom EU finns målet om 25 % ekologiskt jordbruk senast år 2030. (<https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/greening-agriculture/>) .

Handlingsplanen 2027 – 2029

En handlingsplan som löper över några år utgår vi från ska ha tydliga delmål med konkreta åtgärder med uppföljningsanvisning. Handlingsplanen här är tyvärr endast ett litet snäpp konkretare än själva livsmedelsstrategins remissversion.

Här talas mest om kartläggningar och samordning av olika instanser som inte är tydligt namngivna. Det talas även om utbildningsbehov utan någon specifik utbildning att starta med. Inte heller talas det om att påbörja några konkreta åtgärder för att minska jordbrukets

klimatpåverkan i länet, dess påverkan på övergödningen av Östersjön och näringens övriga miljöproblem.

I den övergripande livsmedelsstrategin behöver specificering av konkreta åtgärder och kvantitativa mål för minskning av jordbrukets klimat och miljöpåverkan skrivas in. Dessa bör sedan delas upp i delmål i föreslagna och kommande handlingsplaner. Delmålen följs upp och redovisas kontinuerligt med angivande av i hur hög utsträckning förväntad positiv påverkan har uppnåtts.

Samma process med övergripande mål, delmål och uppföljningar som vi skissade ovan för arbetet med att minska jordbrukets miljö- och klimatpåverkan behöver också göras med arbetet för att öka regenerativt och ekologiskt jordbruk i länet.

Vi ser det också som nödvändigt att så snart som möjligt starta kompetenshöjande aktiviteter inom området. Här blir det mycket viktigt att snarast knyta kontakter med olika organisationer som till exempel Regenerativt Sverige, Svensk kolinlagring, organisationen EARA och Ekologiska Lantbrukarna. Arbetet i Sverige och särskilt här i länet ligger väldigt långt efter EU:s mål med 25 % av jordbruksmarken ekologiskt brukas år 2030.

Slutord

Vi har viss förhoppning om att våra synpunkter tas till vara, särskilt vad gäller en seriös nulägesbeskrivning om den klimat- och miljöpåverkan som det rådande jordbruket i länet orsakar. Och att det formuleras konkreta mål för hur detta ska minskas med kvantitativa delmål som följs upp. Att snabbt komma igång med kompetenshöjning inom regenerativt och ekologiskt jordbrukande är en annan prioritering vid önskar se.

Vi träffar gärna ansvariga för det fortsatta arbetet med livsmedelsstrategin Växande Värde och den aktuella handlingsplanen för att samtala runt vårt remissvar. Arbetet med minskningen av jordbrukets negativa miljöpåverkan och de möjligheter som finns för detta genom regenerativa arbetsprinciper är en viktig kunskap, som även måste spridas till civilsamhället. Våra organisationer och nätverk arbetar med detta och är intresserade av era synpunkter på hur vi bäst når önskade resultat.

Aina Hagberg, Daphne Thuvesson, Jan Herrmann och Anna-Karin Nilsson
för Naturskyddsföreningen i Kalmar län, Folk och Frö omställningsnätverk,
Klimataktion Kalmar län

